

ARTO PAASILINNA

Jänese aasta

Romaan

Soome keelest tõlkinud
Sirje Kiin

„Loomingu Raamatukogu kuldsari“
SA Kultuurileht

Tõlgitud väljaandest:

Arto Paasilinna
Jäniksen vuosi
Romaani
Weilin + Göös
4. painos
Espoo, 1978

Täiendatud ja parandatud trükk väljaandest:

Arto Paasilinna, „Jänese aasta“
Soome keelest tõlkinud Sirje Kiin
Toimetanud Anu Saluäär
Loomingu Raamatukogu, 1995, nr 28–30
Tallinn, Perioodika

Korrektuuri lugenud Anu Saluäär
Kujundanud Maris Kaskmann
Küljendanud Astrid Värv

© The Estate of Arto Paasilinna. Esitrükk soome keeles pealkirjaga „Jäniksen vuosi“ 1975, Werner Söderström Ltd (WSOY), Helsinki, Soome. Eesti tõlke kirjasutamise loa on andnud Bonnier Rights, Helsinki, Soome ja kirjandusagentuur Banke, Goumen & Smirnova, Malmö, Rootsi
© Tõlge eesti keelde ja saatesõna. Sirje Kiin ja Loomingu Raamatukogu, 2022
© Kaanefoto. Heikki Saukkomaa. Lehtikuva. Scanpix

Trükkinud Pakett

ISSN 2674-4678 (trükis)
ISSN 2674-4686 (epub)
ISBN 978-9916-616-57-4 (trükis)
ISBN 978-9916-616-58-1 (epub)

1. JÄNES

Autos istus kaks rusutud meest. Loojuv päike paistis läbi tolmu- tuuleklaasi otse silma. Jaanikuu oli käes. Kruusasel külavaheteel libises meeste väsinud silmadest mööda Soome suvemaastik, kuid kumbki ei märganud õhtu ilu.

Tööreisil olid toimetaja ja fotograaf, kaks õnnetut küünikut. Nad lähenesid keskeale ja nende noorpõlve eluunistused polnud sugugi täitunud, õigemini mitte sinneraadi. Mõlemad olid abielumehed, petetud ja pettunud, mõlemal hakkasid tekkima maohaavad ja nende igapäevases elus oli palju muidki muresid.

Äsja olid nad omavahel tülitsenud, kas sõita tagasi Helsingisse või oleks targem ööseks Heinolasse jääda. Nad ei rääkinud enam teineteisega.

Kaunis suveõhtus, seljad kühmus, mõtted pingul, pressisid nad mingist tobedast kallakust üles ega märganudki enam, kui vaeviline oli kogu see sõit. Reis oli tüütu ja väsitav.

Jänese poeg kepsles mäekünkal vastu loojangut, oma suvejoobumuses jäi ta äkki keset teed tagakäppadele seisma, punane päike raamis jänest nii, et ta paistis otsekui maalitud.

Autot juhtiv piltnik nägi küll teel olevat väikest metsloomat, kuid tulpinud aju ei suutnud piisavalt kiiresti tegutseda, ta ei jõudnud kõrvale pöörata. Tolmune suvesandaal vajutas raskelt pidurile, aga oli juba liiga hilja. Ehmunud loom hüppas auto ees kõrgele õhku, kostis vaid vaikne kopsatus, kui jänes pörkas vastu tuuleklaasi nurka ja lendas sealt kākaskaela metsa.

„Kuule, jänes jäi alla,“ lausus toimetaja.

„Kuradi elukas, hea, et tuuleklaas katki ei läinud.“

Piltnik peatas auto ja tagurdas sündmuskohale. Toimetaja läks autost välja.

„On ta seal kuskil või?“ küsis piltnik vastu tahtmist. Ta oli akna- klaasi alla keeranud, kuid mootorit välja ei lülitanud.

„Mida?“ hüüdis toimetaja metsast.

Piltnik pani suitsu põlema, imes seda, silmad kinni. Ta virgus alles siis, kui sigaret hakkas sõrmi põletama.

„Tule juba, mul pole aega ühe hullu jänese pärast siia jääda.“

Toimetaja kõndis hajameelselt hõredas metsatukas, jõudis väikese põllulapi äärde, hüppas üle kraavi ja silmitses tumerohelist rohtu. Rohu sees nägigi ta jänese poega.

Jänese poja vasak tagajalg oli murdunud. Jalg ripnes armetult liigesest väljas ja vaevas looma nii hullusti, et ta ei põgenenudki, kuigi nägi inimest tulemas.

Toimetaja võttis jänese poja sülle, loomake kartis hirmsasti. Mees murdis oksarao ja pani tagajala taskurätist rebitud riideribadega lahasesse. Jännes hoidis pead väikeste esikäppade vahel, kõrvad värisid ta südamelöökidest.

Kaugemalt maanteelt kostis automootori ärritunud urinat, kaks vihast signaali ja hüüe:

„Tule juba! Pagan võtaks, me ei jõua iialgi Helsingisse, kui sa siin mööda metsi ringi jooksed! Vaata ise, kuidas tulnud saad, kui sa sealt kohe välja ei tule!“

Toimetaja ei vastanud. Ta hoidis loomakest süles. Tundus, et loom polnudki mujalt viga saanud kui ainult jalast. Jännes rahunes pikapeale.

Piltnik tuli autost välja. Ta vahtis raevunult metsa, kaaslast polnud näha. Ta vandus, pani sigareti põlema ja tammus rahutult tee peal. Kui metsast midagi kuulda polnud, kustutas mees sigareti maanteele ja karjus:

„Jää siis siia, kuradi hull!“

Piltnik kuulatas veel hetk aega, aga kui vastust ei kostnud, istus ta vihaselt autosse, andis gaasi, pani käigu sisse ja läks. Kruusatee krudises rataste all. Hetke pärast oli auto kadunud.

Toimetaja istus kraavipervel, jännes süles, just nagu vana naine, kes on vajunud mõtteisse, kudumistöös süles. Piltniku automürinat polnud enam kuulda. Päike loojus.

Toimetaja pani jänese rohule ja kartis hetkeks, et loom katsub otsemaid põgeneda, kuid jännes kükitas rohus ja kui mees ta uuesti sülle võttis, ei kartnud jännes enam üldse.

„Siia me siis nüüd jääme,“ ütles mees jänesele.

Mehe olukord oli niisugune: ta istus suveõhtul üksinda pintsakuväel metsas. Õigupoolest oli ta saatuse hoolde jäetud.

Mida säärases olukorras tavaliselt tehakse? Mees mõtles, et ta oleks ehk pidanud piltniku hüüdmisele vastama. Nüüd peaks vist

maanteele tagasi minema, ootama järgmist autot ja paluma küüti, et omal jõul kas Heinolasse või Helsingisse jõuda.

Mõte tundus väga vastumeelne.

Toimetaja heitis pilgu rahataskusse. Seal oli mõni sajaline, pressikaart, haiguskindlustuskaart, naise foto, mõned mündid, paar kondoomi, võtmed, vana kevadpühade märk. Ja siis veel sullepääd, märkmik, sõrmus. Tööandja oli märkmiku peale trükinud: Kaarlo Vatanen, toimetaja. Haiguskindlustuskaardi tunnusnumbri kohaselt oli Kaarlo Vatanen sündinud aastal 1942.

Vatanen tõusis püsti, vaatas viimast päikesekuma metsa taga, noogutas jänesele. Ta vaatas maantee poole, kuid ei astunud sammugi, et teele minna. Ta tõstis jänese maast üles, pani ettevaatlikult kuue küljetaskusse ja hakkas põllulapilt hämarduvasse metsa astuma.

Piltnik sõitis vihaga Heinolasse. Seal tankis ta paagi bensiini täis ja otsustas minna hotelli, mida toimetaja oli ööbimiskohaks soovitanud.

Piltnik võttis kaheinimesetoa, viskas tolmused riided seljast ja läks duši alla. Pärast pesemist läks ta hotelli restorani. Ta arvas, et küllap ilmub ka toimetaja varsti sinna. Siis saab selle asja ära klarrida. Piltnik jõi mõne õlle ja jätkas pärast sööki kangemate jookidega.

Kuid toimetajat polnud näha.

Piltnik istus veel ööselgi hotelli baaris. Ta vahtis musta baariletti ja kahetses vihaselt oma tegu. Õhtu jooksul oli ta kogu loo uuesti läbi mõelnud. Ta oli taibanud, et tegi vea, kui jättis oma kaaslaste metsa, peaaegu asustamata piirkonda maha. Mine tea, äkki murdis toimetaja metsas jalaluu või eksis ehk ära või vajus soolaukasse. Sest muidu oleks toimetaja kindlasti omal jõul Heinolasse tulnud, kas või jalgsi.

Piltnik taipas helistada Helsingisse toimetaja naisele.

Naine vastas unise häälega, et Vatast pole näha olnud, aga kui ta märkas, et helistaja on purjus, viskas toru hargile. Kui piltnik püüdis uuesti samale numbrile helistada, siis see ei vastanud. Naine oli muidugi pistiku seinast välja tõmmanud.

Homniku poole ööd võttis piltnik takso. Ta otsustas mahajätmisskohas ära käia, et vaadata, äkki on toimetaja siiski veel seal.

Taksojuht küsis joobnud kliendilt, kuhu sõita.

„Sõidame aga mööda seda teed, õieti ei sõidagi me kuhugi. Ma ütlen siis, kus me peatume.“

Taksojuht vaatas vilksamisi taha. Sõideti öist metsateed linnast välja ja õieti ei sõidetudki kuhugi. Autojuht võttis autosahatlist vargsi püstoli ja pani selle esiistmele jalgade vahele. Ta pidas kliendil rahutult silma peal.

Ühe mäe juures lausus klient:

„Stopp, siinsamas.“

Autojuht kobas relva pihku. Purjus mees astus siiski rahulikult autost välja ja hakkas metsa hüüdma:

„Vatanen, Vatanen!“

Õine mets ei vastanud isegi mitte kajaga.

„Vatanen, hei, kuuled sa, Vatanen!“

Mees võttis kingad jalast, keeras püksisääred põlvini üles ja läks paljajalu metsa. Peagi kadus ta pimedusse. Metsast oli kuulda, kuidas ta seal Vatast hüüdis.

Õige kummaline tüüp, mõtles taksojuht.

Lärmanud hämaras metsas umbes pool tundi, tuli klient tee peale tagasi. Ta palus lappi ja pühkis oma porised sääred puhtaks, tõmbas kingad paljaste jalgade otsa, sokid paistsid olevat kuuetaskus. Sõideti tagasi Heinolasse.

„Teil paistab keegi Vatanen kadund olevat?“

„On kadund jah. Ma jätsin ta õhtul sinna mäe peale. Aga enam teda seal ei ole.“

„Polnud jah, mina ka ei näind,“ lausus autojuht kaastundlikult.

Piltnik ärkas hotellis kella üheteistkümne paiku. Raske pohmelus tagus peas, ajas oksele. Talle meenus toimetaja kadumine. Peab kohe Vatase naisele tööle helistama. Piltnik jutustas:

„Ta läks seal mäe peal ühte jänest otsima, aga tagasi ei tulnud. Ma küll hüüdsin, aga ta isegi mitte ei vastanud ja nii ma jätsingi ta sinna või küllap ta vist ise tahtiski sinna jääda.“

Naine küsis seepeale:

„Kas ta oli purjus?“

„Ei olnud.“

„Noh, kus ta siis nüüd on, ega siis inimene ei saa niisama asja ees, teist taga ära kaduda.“

„On lihtsalt kadund jah. Ega ta veel koju pole tulnud?“

„Ei ole. Oh, kulla inimesed, ta ajab mu hulluks. Klaarigu see asi ise ära. Peaasi, et ta kohe koju tuleks, ütle talle nõnda.“

„Kuidas ma saan seda talle ütelda, kui ma ei tea, kus ta on.“

„Noh, otsi ta siis üles ja ütle, et ta kohe mulle tööle helistaks. Ja ütle, et see olgu küll viimane kord. Kuule, mulle tuli just üks klient, ütle, et ta helistaks mulle, head aega siis.“

Piltnik helistas tööle.

„Nõndamoodi... ja siis veel säärane lugu, et Vatanen on kadunud.“

„Kuhu ta siis nüüd on läinud?“ küsis toimetuse juhataja. Piltnik rääkis kogu loo ära.

„Küllap ta mõne aja pärast välja ilmub. Ega see teie lugu nii tähtis polegi, et seda ei võiks edasi lükata, paneme siis lehte, kui Vatanen tuleb.“

Piltnik ütles, et mis siis, kui Vatasega on mingi õnnetus juhtunud. Helsingist rahustati teda:

„Tule aga sina tagasi. Mis temaga ikka võis juhtuda, ja lõpuks on see ju tema enda asi.“

„Äkki peaks politseile teatama?“

„Las naine teatab, kui tahab, kas tema ikka teab?“

„Teab küll, aga ei tee suurt välja.“

„Noh, ega see lugu pole õigupoolest ka meie asi.“

2. ARUANNE

Varahommikul ärkas Vatanen linnulaulu peale hästi lõhnas heinaküünis. Jänes lamas ta kaisus, näis, nagu jälgiks ta pääsukesti, kes söötsid küüni katuseharja all olevasse pesasse, nad vist alles ehitasid pesa või olid neil juba pojad, miks nad muidu lendasid nii virgalt küüni ja jälle tagasi, küünist välja.

Päike paistis küüni vanade palkide vahelistest pragudest, mullused heinad andsid sooja. Vatanen lamas mõttessevajunult heintel vist peaaegu tunni, enne kui üles tõusis ja välja läks, jänes süles.

Õitsva ülekasvanud heinamaa taga vulises väike oja. Vatanen pani jänese ojakaldale maha, võttis riidest lahti ja suples külmas vees. Tihe parv väikesi kalu ujus ülesvoolu, nad ehmusid kõige väiksemastki liigutusest, kuid unustasid alati hetke pärast oma kartuse.

Vatanen mõtles oma naise peale Helsingis. Tuju läks pahaks.

Vatanen ei armastanud oma naist. Naine oli omaoodi õel inimene, ta oli olnud õel või õigemini egoistlik kogu abielu ajal. Naisel oli kombeks osta koledaid riideid, koledaid ja ebapraktilisi, ja ta kandis neid vaid lühikest aega, kuna kauem ei meeldinud need ka talle endale. Ka Vatase oleks naine kindlasti välja vahetanud, kui oleks saanud seda teha niisama lihtsalt, kui ta riideid vahetas.

Abielu algul oli naine sihikindlalt asunud neile ühist korterit, pesa korraldama. Kodust oli saanud kummaline segu naisteajakirjade sisustusnõuannetest, see oli pealiskaudne ja maitsetu; seda kodu valitses kunstlik radikalism oma suurte plakatitega ning tülikate istepukkidega tubades oli raske elada, ilma et oleks end millegi vastu ära löönud, kõik korteri osad olid üksteisega vastuolus. Kodu meenus väga Vatase abielu.

Ühel kevadel oli naine jäänud rasedaks, kuid tegi kiiresti aborti. Lapsevoodi oleks rikkunud sisustuse terviklikkuse, oli naine öelnud, kuid tõelise põhjuse sai Vatanen teada pärast aborti: loode ei olnud Vatase oma.

„Kas sa oled surnud loote peale armukade, loll sihuke,“ oli naine öelnud, kui Vatanen oli asjast juttu teinud.

Vatanen pani jänese poja ojakaldale, nii et see ulatus jooma. Väike lõhkismokk asus värsket vett limpsima, jänesel oli väikese looma

kohta suur janu. Janu kustutanud, hakkas ta tarmukalt kaldarohtu sööma. Tagajalg tegi talle veel kõvasti haiget.

Peaks vist tagasi Helsingisse minema, mõtles Vatanen. Mida küll töökoahas tema kadumisest arvatakse?

Mis töökohtki see oli! Ajakiri, mis arvustas näilisi puudusi, kuid vaikis hoolega kõikidest ühiskonna põhihädadest. Ajakirja kaanel oli iga nädal tühikargajate nägusid, misse ja mannekeene, moosekantide uusi beebisid. Nooremana oli Vatanen suure ajakirja reporteri tööga rahul olnud, eriti siis, kui sai võimaluse usutleda mõnda valesti mõistetud isikut, parimal juhul riigivõimu poolt tagakiusatud. Siis tundus talle, et ta teeb head tööd, vähemalt mõnigi puudus sai avalikustatud. Kuid nüüd, aastate möödudes, tundus talle, et ta polnud suutnud midagi head korda saata, nüüd tegi ta ära vaid selle, mida temalt tingimata nõuti, rahuldus sellega, et ei lisanud omalt poolt ebavõrdsust juurde. Töökaaslased olid samasugused: oma ülesannetes pettunud, küünilised inimesed. Ka kõige tühisem reklaamiagent võis säärasele toimetajatele ütelda, missuguseid lugusid kirjastaja ootab, ja neid siis tehti. Ajakirjal oli menu, ehkki informatsiooni ei hoolitud, seda lahjendati, peideti, muudeti see pealiskaudseks ajaviiteks. Oli see alles amet.

Vatasele maksti küll üsna head palka, kuid ometi oli ta pidevas rahapuuduses. Üüri peale kulus kuus ligi tuhat marka, elamine oli Helsingis kallis. Oma korterit ei saaks Vatanen üüri tõttu kunagi. Ta oli küll ostnud paadi, kuid sellegi eest oli veel vekslivõlg maksmata. Peale paadisõidu ei olnud Vatasel muid harrastusi. Naine tegi vahel ettepaneku teatrisse minna, aga Vatanen ei tahtnud koos naisega väljas liikuda, tal oli isegi tema häälest villand.

Vatanen ohkas.

Suvine hommik muutus üha kirkamaks, kuid rasked mõtted olid kogu rõõmu võtnud. Alles siis, kui jänes oli kõhu täis söönud ja Vatanen oli ta taskusse pannud, lahkusid kurvad mõtted peast. Ta hakkas sihikindlalt minema läände, samasse suunda nagu eile maanteelgi. Mets kohises rõõmsalt, Vatanen ümises laulu kahest matkaselist. Jänese kõrvad vilkusid kuuetaskust.

Paari tunni pärast jäi Vatase teele küla. Ta astus piki külateed ja saabus punase kioski juurde. Õnnelik juhus. Kioski juures askeldas noor tüdruk. Paistis sedamoodi, et ta hakkas just oma poekest avama.

Vatanen läks kioski juurde, tervitas, istus verandale. Tüdruk avas aknaluugid ja läks sisse, lükkas klaasplaadi kõrvale ja ütles:

„Kiosk on avatud. Mida sa soovid?“

Vatanen ostis suitsu ja pudeli limonaadi. Tüdruk vaatas tähelepanelikult Vatast ja lausus siis:

„Kas sa oled kriminaal?“

„Ei... kas sa kardad või?“

„Ei, ega ma sellepärast küsinud. Mõtlesin lihtsalt, et kuna sa metsast tulid.“

Vatanen võttis jänese taskust välja, pani ta kioskipingile kükitama.

„Oi, sul on ju küülik,“ rõõmustas tüdruk.

„See ei ole küülik, see on jänes. Ma leidsin ta.“

„Oi vaesekest, tal on ju jalg haige, ma otsin talle porgandeid.“

Tüdruk jättis kioski sinnapaika, jooksis lähedal asuvasse majja ja viibis seal hetke. Peagi tuli ta tagasi, kaasas kimp mullaseid mullusuviseid porgandeid. Ta loputas neid limonaadiga ja pakkus innukalt jänesele, aga jänes ei söönud. Tüdruk oli natuke pettunud.

„Ei kõlba vist talle.“

„Ta on natuke haige. Kas siin külas on loomaarsti?“

„Jah, Mattila on, aga tema pole mitte meie loomaarst, ta on ainult suviti Helsingist siin, talveks läheb ta ära. Tema suvila on seal järve kaldal. Kui sa kioski katusele ronid, siis ma näitan sulle, kus see maja on.“

Vatanen ronis katusele. Tüdruk seletas kioski õuelt, kuhupoole peab vaatama ja mis värvi maja on. Vatanen vaatas sinna, kuhu juhatati, ja sai loomaarsti suvila asukoha selgeks. Siis ronis ta katusele maha, tüdruk toetas teda tagumikust.

Loomaarst Mattila tegi jänesele väikese süsti, sidus tagumise käpa hoolega kinni.

„Tal on olnud šokk. Aga käpp paraneb ära. Kui te ta linna viite, siis hankige talle värsket salatit, seda ta sööb. Salat tuleb hoolega puhtaks loputada, et tal kõht lahti ei läheks. Joogiks ainult värsket vett.“

Kui Vatanen kioski juurde tagasi tuli, istusid seal mõned mehed jõude. Tüdruk tutvustas Vatast:

„Siin see jänese mees ongi.“

Mehed jõid pilsnerit. Jänes pakkus neile suurt huvi, nad pärisid tema kohta. Üheskoos mõistatati, kui vana ta võiks olla. Üks meestest rääkis, et alati enne heinategu käib ta mööda niitu ja karjub nii kõvasti, et rohus peidus olevad jänesed pakku jooksevad.

„Muidu jäävad nad niidumasina tera ette, ühel suvel jäi koguni kolm jänesepoega, ühel lõikas kõrvad läbi, teisel tagajalad ja kolmanda keskelt pooleks. Aga neil suvedel, kui ma olen nad algul ära ajanud, ei ole ühtki tera ette jäänud.“

Küla tundus nii mõnus, et Vatanen elas seal mitu päeva, oli ühe maja lakas.